

ANALIZA PRAWNA

**ARBITRAŻ JAKO
ALTERNATYWA
DLA SĄDOWNICTWA
PAŃSTWOWEGO**

CENTRUM ANALIZ
LEGISLACYJNYCH
I GOSPODARCZYCH

Stan prawny na dzień 30 listopada 2020

Analiza prawna opracowana na zlecenie:

**CENTRUM ANALIZ
LEGISLACYJNYCH
I GOSPODARCZYCH**

Centrum Analiz Legislacyjnych i Gospodarczych
al. Księcia Józefa Poniatowskiego 1, 03-901 Warszawa
www.calg.pl, kontakt@calg.pl

Autorzy:

Mariusz Karłowski

Zdjęcia: Giammarco Boscaro / unsplash.com

PROO

*Sfinansowano przez Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju
Społeczeństwa Obywatelskiego ze środków Programu Rozwoju Organizacji
Obywatelskich na lata 2018-2030*

Arbitraż jako alternatywa dla sądownictwa państwowego

Arbitraż to jedna z form rozstrzygania sporów, wykorzystywana głównie przez przedsiębiorców w stosunkach gospodarczych (profesjonalnych) jako alternatywa dla sądownictwa państwowego. Idea arbitrażu zakłada prowadzenie niesformalizowanego postępowania, elastycznego i dostosowanego do potrzeb stron oraz do charakteru spornego stosunku prawnego. Niewątpliwie zaletą arbitrażu jest jego prywatny i poufny charakter, pozwalający na rozstrzygnięcie sporu bez potrzeby czynienia zbędnego rozgłosu, co jest niezwykle istotne z punktu widzenia ochrony i utrzymania poprawnych relacji biznesowych między przedsiębiorcami.

Decydując się na arbitraż, strony sporu mają możliwość wyboru reguł i norm postępowania, co ma szczególne znaczenie w przypadku sporów o charakterze międzynarodowym, albowiem pozwala on uniknąć prowadzenia postępowania według skomplikowanych reguł prawa międzynarodowego prywatnego. Strony decydują również o wyborze arbitrów, co umożliwia im na wybór specjalistów w dziedzinach będących przedmiotem sporu, do których strony mają zaufanie i którzy zagwarantują wysoki poziom merytoryczny i rzetelność rozstrzygnięcia. Wreszcie, jednoinstancyjność postępowania przed sądem arbitrażowym przesądza o jego szybkości i pozwala na wyeliminowanie zbędnych kosztów. Nie ma żadnych przeszkód, żeby strony ustaliły zasady rozstrzygania sporu w dwóch lub więcej instancjach, niemniej jednak w praktyce nie zdarza się to zbyt często, ponieważ niepotrzebnie wydłuża postępowanie i wpływa na koszty. Wszystkie te cechy świadczą o atrakcyjności arbitrażu z punktu widzenia biznesu i sprawia, że arbitraż stał się jedną z bardziej popularnych form rozstrzygania sporów wśród przedsiębiorców na całym świecie.

W odniesieniu do powyższego można wskazać, że arbitraż należy postrzegać na trzech powiązanych ze sobą płaszczyznach:

- arbitraż jako zjawisko społeczne, które stanowi alternatywę – wobec sądownictwa państwowego – formę rozstrzygania sporów, w tym zwłaszcza gospodarczych, tj. w stosunkach między przedsiębiorcami;
- arbitraż w znaczeniu prawnym jako instytucja regulowana przepisami prawnymi, zarówno międzynarodowymi,

jak i krajowymi (właściwymi dla poszczególnych ustawodawstw);

- arbitraż jako usługa skierowana do biznesu (dodatkowo płatna), tj. wykorzystywana jako narzędzie do rozstrzygania sporów między przedsiębiorcami w stosunkach profesjonalnych.

Działania na rzecz arbitrażu, nabierając coraz większego znaczenia, sprawiają, że staje się on częścią dyskusji społecznej w środowisku akademickim, prawniczym i biznesowym. Natomiast jego popularyzowanie (i przy okazji innych alternatywnych metod rozstrzygania sporów) odbywa się zarówno przy udziale organów administracji publicznej, jak i podmiotów sektora prywatnego.

Podstawa prawna

Do podstawowych aktów prawnych regulujących sądownictwo arbitrażowe należą zarówno przepisy prawa międzynarodowego, jak i krajowego – wynika to przede wszystkim z faktu, że arbitraż jako metoda rozstrzygania sporów jest preferowanym sposobem rozstrzygania sporów z udziałem podmiotów zagranicznych.

Aktami prawnymi regulującymi arbitraż na płaszczyźnie międzynarodowej należą m.in.:

- Konwencja Europejska o międzynarodowym arbitrażu handlowym sporządzona w Genewie dnia 21 kwietnia 1961 r. (Dz.U. z 1964 r. Nr 40, poz. 270);
- Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 10 czerwca 1958 r., (Dz.U. z 1962 r. Nr 9, poz. 41 i 42);
- Protokół o klauzulach arbitrażowych, podpisany w Genewie dnia 24 września 1923 r. (Dz.U. z 1931 r. Nr 84, poz. 648 i 649).

Na płaszczyźnie krajowej do istotnych aktów prawnych należy wymienić przede wszystkim:

- Kodeks postępowania cywilnego – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. (Dz. U. Nr 16, poz. 93, ze zm.);
- Ustawa z dnia 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. Nr 167, poz. 1398);

- Ustawa z dnia 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz. U. Nr 60, poz. 535 ze zm.);
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 21 sierpnia 2003 r. w sprawie przelewów transgranicznych (Dz.U. Nr 163, poz. 1576).

Równocześnie należy wskazać, że z praktyki rozstrzygania sporów w sądownictwie arbitrażowym wynika, że prawo powszechnie obowiązujące stanowi jedynie ramy dla postępowań arbitrażowych lub określa minimalne standardy, które muszą być zachowane przez strony, które zdecydowały się oddać spór pod rozstrzygnięcie w arbitrażu. Szczególnymi aktami prawotwórczymi w postępowaniach arbitrażowych są umowy stron, które określają sposób prowadzenia postępowania oraz inne istotne kwestie, jak dla przykładu wymogi stawiane arbitrom, język i miejsce prowadzenia postępowania itp. Biorąc pod uwagę powyższe należy wskazać, że strony samodzielnie – w porozumieniu ze sobą i na zasadzie konsensusu – mogą ustalić wszystkie zasady postępowania i rozstrzygnięcia sporu – mowa wówczas o arbitrażu *ad hoc*. Strony same ustalają wiążące je zasady procedury i mają wpływ na każdy element postępowania. Strony mogą również wykorzystać arbitraż instytucjonalny, czy wskazać określony regulamin sądu arbitrażowego i tym samym instytucję zarządzającą postępowaniem. To drugie rozwiązanie jest o wiele bardziej praktyczne, ponieważ wiodące instytucje arbitrażowe, poza regułami postępowania, co do zasady publicznie dostępnymi i kształtowanymi (aktualizowanymi) w oparciu o praktykę obrotu i rekomendacje wszystkich uczestników postępowania, oferują zarządzanie postępowaniem, w tym zaplecze administracyjne, np. udostępniają sale rozpraw, stanowią sekretariat dla stron sporu itp.

Dodatkowo należy wskazać na akty *soft law*, które z mocy autorytetu kształtują zasady rządzące arbitrażem, zwłaszcza w stosunkach międzynarodowych:

- Wytyczne Międzynarodowego Stowarzyszenia Adwokatów dotyczące konfliktu interesów w międzynarodowym arbitrażu handlowym (*IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration*);
- Wytyczne Międzynarodowego Stowarzyszenia Adwokatów w sprawie reprezentowania stron w arbitrażu międzynarodowym (*IBA Guidelines on Party Representation in International Arbitration*);
- Wytyczne IBA w sprawie redagowania klauzul w międzynarodowym arbitrażu (*IBA Guidelines for Drafting International Arbitration Clauses*).

Podstawa arbitrażu

Podstawą poddania sporu pod arbitraż jest tzw. zapis na sąd polubowny, będący oświadczeniem woli stron o poddaniu sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego, określającym w szczególności przedmiot sporu lub stosunek prawny, z którego wynika lub może wyniknąć spór. Zapis na sąd polubowny może przybrać formę odrębnej umowy o poddaniu sporu (czy określonego rodzaju sporów) pod rozstrzygnięcie sądu arbitrażowego, ale może również wyrażać się w postaci specjalnej klauzuli (tzw. klauzula arbitrażowa) zawartej w umowie łączącej strony (bądź aneksie do umowy, statucie spółki, na rachunku, fakturze, czy innym dokumencie), zgodnie z którą określone kategorie sporów (bądź wszystkie spory) mogące wyniknąć z takiej umowy (lub odpowiednio z innego dokumentu) będą poddawane pod rozstrzygnięcie oznaczonego przez strony sądu polubownego.

Biorąc pod uwagę powyższe należy wskazać na dwa rodzaje klauzul:

- klauzula kompromisarska zawierana przed powstaniem sporu, tj. w chwili zawierania umowy strony wspólnie postanawiają, że ewentualny spór będzie rozstrzygany w arbitrażu;
- klauzula arbitrażowa, czyli umowne oddanie sporu do rozstrzygnięcia w postępowaniu arbitrażowym po jego zaistnieniu.

Przykładowe klauzule arbitrażowe dwóch największych polskich sądów wskazują poniżej:

Rekomendowana (modelowa) klauzula arbitrażowa Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej (SAKIG):

„Wszelkie spory wynikające z tej umowy lub pozostające w związku z nią będą rozstrzygane ostatecznie na podstawie Regulaminu Arbitrażowego Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie, obowiązującego w dniu wszczęcia postępowania, przez arbitra lub arbitrów powołanych zgodnie z tym Regulaminem.”

Rekomendowana klauzula arbitrażowa przez Sąd Arbitrażowy przy Konfederacji Lewiatan (SAL):

“Wszelkie spory wynikające z niniejszej umowy lub w związku z nią będą ostatecznie rozstrzygane przez Zespół Orzekający działający przy Sądzie Arbitrażowym Lewiatan w Warszawie zgodnie z postanowieniami Regulaminu tego Sądu obowiązującego w dniu wszczęcia postępowania.”

Patrząc z perspektywy praktyki obrotu gospodarczego, z uwagi na to, że wybór arbitrażu wymaga obustronnej zgody stron sporu i ewentualnego ustalenia poszczególnych elementów postępowania arbitrażowego, o wiele częściej są stosowane klauzule oddające rozstrzygnięcie ewentualnego sporu, mogącego pojawiać się w przyszłości, aniżeli umowy o arbitraż zawierane po powstaniu sporu.

Cechy arbitrażu

Zalety arbitrażu przedstawiają się następująco:

- konsensualny (umowny) charakter oddania sporu pod kognicję sądu arbitrażowego, jak i samego postępowania;
- odformalizowanie i elastyczność postępowania (procedury), która może wpływać na szybkość postępowania;
- poufny i prywatny charakter prowadzenia sporu (brak jawności);
- brak wymogu instancyjności postępowania, tj. strony mogą rozstrzygnąć spór w ramach jednej instancji;
- możliwość wyboru arbitrów lub wpływ na ich wybór, np. określenie profilu i wymagań w umowie o arbitraż;
- profesjonalizm i specjalizacja instytucji arbitrażowych oraz arbitrów przy prowadzeniu i zarządzaniu postępowaniem, jak również jego rozstrzygnięciu;
- optymalizacja kosztów;
- prowadzenie postępowania przy wykorzystaniu środków bezpośredniego porozumienia się na odległość.

Do wad arbitrażu należy zaliczyć:

- koszty postępowania, w tym wynagrodzenia pełnomocników i arbitrów w niektórych przypadkach mogą być wyższe niż adekwatne koszty w postępowaniu sądowym;
- brak automatycznego przymusu (wykonania) wyroku sądu arbitrażowego.

Ośrodki arbitrażowe

Praktycznie w każdym regionie geograficznym istnieje instytucja arbitrażowa, która wyróżnia się na tle innych i stanowi wiodący ośrodek rozstrzygania sporów przy wykorzystaniu arbitrażu:

- wiodącymi ośrodkami na świecie, poza Europą, są centra arbitrażowe w Hong Kongu i Singapurze, czyli odpo-

wiednio *Hong Kong International Arbitration (HIAC)* oraz *Singapore International Arbitration Centre (SIAC)*;

- w Europie największymi instytucjami arbitrażowymi są Międzynarodowy Sąd Arbitrażowy przy Międzynarodowej Izbie Handlowej w Paryżu (ICC), *London Court of International Arbitration (LCIA)*;
- do największych sądów arbitrażowych w Polsce należą: Sąd Arbitrażowy przy Krajowej Izbie Gospodarczej z siedzibą w Warszawie oraz Sąd Arbitrażowy przy Konfederacji Lewiatan również z siedzibą w Warszawie – są to instytucje rozstrzygające spory zarówno w arbitrażu krajowym, jak i międzynarodowym.

Każda z tych instytucji, oprócz oferowania arbitrażu instytucjonalnego, podejmuje liczne działania mające na celu promocję tej alternatywnej metody rozstrzygania sporów w postaci organizacji konferencji, warsztatów, konkursów typu *moot court*.

Podsumowanie

Podsumowując należy wskazać, że cechy arbitrażu wyróżniają tę metodę na tle innych alternatywnych metod rozstrzygania sporów oraz sprawiają, że jest ona wykorzystywana do rozstrzygania sporów między przedsiębiorcami w stosunkach profesjonalnych jako alternatywa dla sądownictwa państwowego.